ÖTÜKEN

GORIOT BABA

Honoré de Balzac

Tercüme Eden:
Belma Aksun

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1436
EDEBÎ ESERLER:748

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-840-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

Orijinal adı: *Le Père Goriot*

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Çalık

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Baskı ve Cilt: DERYA MÜCELLİT SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Maltepe Mahallesi Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi No:12/80-81
Topkapı / İSTANBUL TEL: 0212 501 02 72 - 0212 501 35 91 FAX: 0212 480 09 14
Sertifika Numarası: 40514

İstanbul- 2019

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Honoré de Balzac (1799-1850)

Dünya edebiyatının mühim isimlerinden olan Honoré de Balzac 20 Mayıs 1799'da Fransa'nın Tours şehrinde doğdu. Hukuk öğrenimi gören ve bir noterin yanında çalışmaya başlayan Balzac, bu uğraşlarının yanında edebiyatla da alâkadar oldu.

Gerçek adı Honoré Balssa olan yazar, ismini Honoré de Balzac olarak değiştirmiş, soylu bir görünüm kazanmak adına isminin önüne "de" takısını eklemiştir. Devlet memuru bir babanın ve Paris'in ünlü, seçkin bir ailesine mensup bir annenin çocuğu olan Balzac'ın şefkatle büyüdüğü söylenemez. Yazarın aile hayatında yaşadığı problemlerin tezahürünü hem onun karamsar yapısında hem de satırlarında görmek mümkündür.

Fransız edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan Balzac, aynı zamanda en büyük realist yazarlardan biridir. 1834'te yayımlanan ve gerçekçiliğin baş romanı olarak kabul edilen Goriot Baba da, Balzac'ın neden edebiyat devleri arasında anıldığının delili sayılacak mahiyettedir. Onun için söylenen "Romanın Shakespeare"i ifadesi pek de abartılı bir ifade sayılmaz.

Yayımlanmış eserleri dışında, geride 50 civarında da taslak eser bırakan Balzac 18 Ağustos 1850'de hayatını kaybetti. O, edebiyat tarihinin devleri arasında anılmasının hakkını fazlasıyla vermiş bir isimdir.

BELMA AKSUN, 1938 yılında Konya'da doğdu. Konya Kız Öğretmen Okulu'nu bitirdi. Gazeteciliğe Tercüman Gazetesi'nde başladı. Yaklaşık yirmi yıl boyunca yazılı basında ilk kez düzenli olarak her gün yayımlanan kadın köşesi olan "A'dan Z'ye Kadın ve Ev"i hazırladı. Bunun yanı sıra araştırma yazıları yazdı: "Dünya Kadınları", "Kadınlarımız". Sovyetlerin çökmekte olduğunu dünyaya ilk kez haber veren Hélène Carrèrre d'Encausse'un "Çatırdayan İmparatorluk" adlı eserini tercüme etti ve Tercüman Gazetesi'nde tefrika edildi. Basında yankı uyandıran "Uzak Komşumuz Suriye" ve "Selam Para Kelam Para, Merhaba Amerika" röportajlarını kaleme aldı. "Tercüman Kadın Ansiklopedisi", "Tercüman Görgü Ansiklopedisi", "Tercüman-Altıntabak Büyük Yemek Ansiklopedisi"nin genel koordinatörlüğünü yaptı. Belma Aksun, yirmi yılı aşkın süre Tercüman Gazetesi'nde çalışmış, sürekli basın kartı sahibi bir gazetecidir. İngilizce, İtalyanca ve Fransızca olmak üzere üç yabancı dil bilen yazarın telif ve tercüme eserleri bulunmaktadır.

Telif eserleri:

- *Yaşama Sanatı Görgü*, Tur Yayınları, 1980.
- *Sağlıklı Beslenme ve Diyet Sağlığınız Çatalınızın Ucunda*, Damla Yayınları, 2002, 3 Baskı.
- *Keşke* (Hikâyeler), Ötüken Neşriyat, 2009.
- *Bir Millet Mistiği: Ziya Nur Aksun*, Ötüken Neşriyat, 2013, 2 Baskı.
- *Yaşlılığa Methiye*, Ötüken Neşriyat, 2014.
- *Sadece Yaprak Döktük*, Ötüken Neşriyat, 2017.

Tercümeleri:

- *Lejyon*, William Peter Blatty, İnkılap Yayınevi, 1984.
- *Samson'un Tercihi: İsrail, Amerika ve Bomba*, Seymour M. Hersh, Beyan Yayınları, 1992.
- *Tunuslu Hayrettin Paşa'nın Hatıraları*, Muhammed Salah Mzali, Jean Pignon, Nehir Yayınları, 1997.
- *…Ve Sonra Hiç Kalmadı*, Erik Frank Russel, Metis, 1995.
- *Mevki Uygarlığı*, Robert Sheckley, Metis, 1995.
- *Robinson Crusoe*, Daniel Defoe, Ötüken Neşriyat, 2014.
- *Akdeniz*, Panait Istrati, Ötüken Neşriyat, 2015.
- *Robinson Crusoe'un Yeni Maceraları*, Daniel Defoe, Ötüken Neşriyat, 2016.
- *Nerrantsula*, Panait Istrati, Ötüken Neşriyat, 2017.

Paris hayatından sahneler

Goriot Baba

1845'de Balzac bütün eserlerini, belki de Vigny'den* ödünç aldığı *"İnsanlık Komedisi"* başlığı altında toplamaya karar verir.

1845'de doksan bir eserinden seksen yedisi tamamlanmıştı ve Balzac, yazım aşamasındaki diğerlerini de kesinlikle tamamlayacağına inanıyordu. Öldüğünde az ya da çok ilerlemiş elli proje ve taslak bulundu.

Madam Carreaud "Buna *İnsanlık Komedisi* diyemezsiniz; bu, edebî açıdan Bourges Katedrali'nin mimarî açıdan olduğundan çok daha büyük, azametlidir" diye yazar.

Dev baskının ön taslağında Balzac eserini "*İnsanlık Komedisi*, toplumun resmidir (tasviridir)" diye tanımlıyor.

Açıkla bana… Balzac.

---

* Alfred de Vigny: Fransız romantizminin önde gelenlerinden, şair, oyun yazarı ve romancı (1797-1863) -ç.n.

Çalışmalarına ve dehasına duyduğum hayranlığın
bir nişanesi olarak,
Soylu ve ünlü Geoffroy-Saint-Hilair'e.
DE BALZAC

GENÇ KIZLIK soyadı "De Conflans" olan Madam Vauquer, yaşlı bir kadındı ve Paris'te Quartier Latin ile Saint-Marceau semtleri arasındaki Neuve-Sainte-Geneviève sokağında bir pansiyon işletiyordu. *Vauquer Pansiyonu* diye anılan bu pansiyonda, erkekler de kadınlar da, gençler de yaşlılar da kalabiliyordu ve bu saygın kuruluş bugüne dek hiçbir dedikoduya konu olmamıştı. Ama otuz yıldan beri pansiyonda hiç genç biri de kalmamıştı. Genç bir adamın burada kalması, ancak ailesinin ona çok kısıtlı bir para gönderebilecek durumda olması yüzünden olabilirdi. Bununla birlikte, bu dramın başladığı 1819 yılında pansiyonda fakir bir genç kız kalıyordu.

Her ne kadar dram kelimesi, şu içler acısı edebiyat dönemlerinde haksız ve gereksiz yere bol keseden kullanıldığı için değerini hayli yitirmişse de, burada kullanılması mecburi. Gerçi hikâye, kelimenin tam anlamıyla dramatik sayılmaz ama eser tamamlandığında, belki de *intra muros et extra*[*] birkaç damla gözyaşı döken bulunur diye burada kullanılması gerek. Bu eser Paris dışında anlaşılacak mıdır acaba? O da şüpheli ya! Yerel gözlem ve renklerle dolu bu sahnenin özellikleri ancak burada; Monmartre ile Montrouge tepeleri arasında yer alan, her an dökülmeye hazır sıvaların ve balçık karası derelerin kapladığı, gerçek acılar, çoğu sahte sevinçlerle dolu ve biraz heyecan yaratabilmek için nasıl bir aşırılık gerektiğini bilemediğim, bu korkunç derecede çalkantılı ünlü vadide anlaşılabilir. Bununla beraber, kötülüklerin ve erdemlerin soylu ve görkemli kıldığı acılara zaman zaman burada da rastlanır. Onların karşısında bencillik ve çıkarlar durup insafa gelir ama çabucak yenilip yutulan lezzetli bir meyve gibi anında tüketilip gider. Jaggernat[**] putununkine benzeyen uygarlığın savaş arabası, yoluna çıkan, ezilmesi diğerlerinden daha zor olan bir yüreğe rastlayınca biraz yavaşlar ama sonra onu ezer ve muzaffer yürüyüşüne devam eder. Sizler, yumuşak bir koltuğa gömülüp bu kitabı beyaz ellerinde tutan ve kendi kendine "Belki bana hoşça vakit geçirtir" diye düşünen sizler,

---

* Latince: Kent içinde ve dışında. ç.n.

** Jaggernat: Bir Hint mabudu. Eskiden koyu dindarların, kendilerini tekerleklerinin altına atarak ezdirdiği bu mabudun heykeli. ç.n.

böyle yapacaksınız işte. Goriot Baba'nın gizli acılarını okuduktan sonra duyarsızlığınızın faturasını, abartmak ve şairane davranmakla suçladığınız yazara çıkarıp iştahla yemeğinizi yiyeceksiniz. Ah! Şunu bilin ki, bu dram ne bir kurgu ne de bir romandır. *All is true,* gerçeğin ta kendisidir ve herkes bu tür şeylere kendi hayatında da rastlar, belki yüreğinin bir köşeciğinde bulur da…

Pansiyon olarak işletilen ev, Madam Vauquer'ye aitti ve Neuve-Sainte-Geneviève sokağının aşağısında, arazinin Arbalète sokağına doğru, atların pek nadiren inip çıktığı son derece sert ve dik bir yokuşun üzerindeydi. Bu durum, iki büyük yapı olan Val-de-Grace'ın kubbesiyle Panthéon'un kubbesi arasında sıkışıp kalmış bu sokaklarda hüküm süren sessizliği sağlıyordu. Bu iki yapı, havaya sarı tonlar yayan kubbelerinin yansıttığı ağırbaşlı havayla her şeyi karartıp loşlaştırıyordu. Orada kupkuruydu kaldırımlar, yol kenarlarında ne çamur vardı ne de su; duvarlar boyunca otlar biterdi. En tasasız, kaygısız adam bile bütün gelip geçenler gibi hüzünlenirdi, bir araba gürültüsü bile bir olaydı orada; evler iç karartır, duvarlar hapishane kokardı. Yolunu yitirmiş bir Parisli orada, aile pansiyonları ya da kurumlar, sefalet ya da can sıkıntısı, ölüm halinde yaşlılık, çalışmak zorunda olan neşeli bir gençlikten başka hiçbir şey göremezdi. Paris'in hiçbir semti buradan daha korkunç, haydi lafı eğip bükmeden söyleyelim, buradan daha meçhul değildi. Hele Neuve-Sainte-Geneviève sokağı, tıpkı bronz bir çerçeve gibiydi; bu hikâyeye yaraşan da buydu zaten. Katakomblar'a* inen bir turist için nasıl her basamakta gün ışığı azalıyor, rehberin sözleri boğuklaşıyorsa, bu hikâye için de zekâyı koyu renklere, ciddi düşüncelere öyle hazırlamak lazımdır. Gerçek bir kıyaslama! Kurumuş yürekler mi, yoksa boş kafatasları mı? Bunların hangisini seyretmenin daha korkunç olduğuna kim karar verebilir acaba?

Pansiyonun cephesi, küçük bir bahçeye bakıyordu ve ev uzaktan bakıldığında Neuve-Sainte-Geneviève sokağıyla dik açıyla kesişiyordu. Cephesi boyunca, evle küçük bahçe arasında altı kadem genişliğinde çakıl taşları döşenmişti. Onun önünde de mavili beyazlı büyük çini saksılara dikilmiş sardunyalar, zakkumlar ve nar ağaçlarıyla çevrili kumlu bir yol vardı. Bu yola, üzerinde "*Vauquer*

* Katakomb: Yer altı mezarları. ç.n.

Pansiyonu", altında da *"Erkekler ve Kadınlar İçin Aile Pansiyonu"* yazılı bir tabela bulunan tek kanatlı bir kapıdan giriliyordu. Gündüzleri cırlak sesli bir zilin bulunduğu parmaklıklı kapıdan bakıldığında, küçük kaldırımın ucunda, sokağın karşısındaki duvarda, semtin bir sanatçısı tarafından yapılmış, yeşil boyalı mermer taklidi bir kemer görülürdü. Bu kemer taklidinin üzerinde de Aşk Tanrısını temsil eden bir heykel vardı. Heykelin üzerini kaplayan çatlak cilayı gören sembol heveslileri, kim bilir belki de oradan birkaç adım ötede, şifa bulmuş Paris usulü bir aşk efsanesini keşfederlerdi. Kaidenin altında yer alan yarısı silinmiş şu yazı, bu heykelin 1777'de Paris'e dönüşünde Voltaire'e gösterilen coşkunun şahitliğiydi.

Kim olursan ol, işte senin üstadın.
Öyledir, öyleydi ya da öyle olmalı.

Gece olunca, parmaklıklı kapının yerini yekpare bir kapı alıyordu. Ön cephe boyunca uzanan küçük bahçe, sokak duvarıyla komşu evin ortak duvarı arasına sıkışmıştı. Duvarlar boylu boyunca, Paris'e özgü pitoresk görünüşüyle gelip geçenlerin dikkatini çeken bir sarmaşık örtüsüyle kaplıydı. Bu duvarların her biri, meyve ağaçları ve asmalarla örtülüydü. Bunların cılız ve tozlu meyveleri, Madam Vauquer'nin her yılki kaygılarının ve pansiyonerle konuşmalarının konusuydu. Her bir duvar boyunca, ıhlamurlarla örtülü yere kadar giden dar bir yol uzanıyordu. Kızlık soyadı Conflans olan Madam Vauquer, müşterilerinin uyarılarına rağmen ıhlamur kelimesini *ihlemür* olarak telaffuz etmekte inat ederdi. İki yan yol arasında meyve ağaçlarıyla çevrili, kenarlarına kuzukulağı, kıvırcık ya da maydanoz ekilmiş kare şeklinde bir enginar tarlası vardı. Ihlamur ağaçlarının altında, iskemlelerle çevrelenmiş yeşil boyalı yuvarlak bir masa bulunuyordu. Kavurucu sıcaklarda kahve içebilecek kadar zengin olan müşteriler, yumurta pişirecek kadar sıcak havalarda kahve keyfi yapmaya buraya gelirlerdi. Üç katlı olan ve üzerinde çatı pencereleri bulunan ön cephe, moloz taşlarından yapılmış ve Paris'in hemen hemen bütün evlerine iğrenç bir görünüm veren o sarı renge boyanmıştı. Her katta bulunan küçük kare pencerelerin panjurları, aynı yükseklikte kaldırılmadıkları için hizaları birbirine uymazdı. Evin yan cephesinde, zemin katta demir par-

maklıkla süslü iki pencere vardı. Binanın arkasında, yaklaşık yirmi ayak genişliğinde, domuzların, tavukların, tavşanların uyum içinde yaşadıkları ve dip tarafında, odunların istiflendiği bir sundurma bulunan bir avlu vardı. Bu sundurma ile mutfak penceresi arasında bir tel dolap asılıydı. Bulaşık yalağının yağlı suları tel dolabın altına dökülüyordu. Bu avlunun Neuve-Sainte-Geneviève sokağına açılan daracık kapısından aşçı kadın evin çöplerini çıkarır, bu kokoş yeri bol suyla yıkardı, yoksa etrafa dayanılmaz bir koku yayılırdı.

Doğal olarak aile pansiyonlarında zemin katta, sokağa bakan iki pencereyle aydınlatılmış ve camlı bir kapıdan girilen bir salon vardır. Bu salon, mutfaktan bir merdiven kafesiyle ayrılan bir yemek salonuna açılıyordu. Merdiven basamakları tahtadan ve kare şeklinde olup boyanıp cilalanmıştı. Mat ve parlak çizgili sert kumaştan yapılmış koltuk ve iskemlelerle döşenmiş bu salonu görmekten daha hüzün verici bir şey olamazdı. Ortada üstü Saint-Anne mermeriyle kaplı yuvarlak bir masa vardı. Üzerindeki, bugün hemen de her yerde rastlanan, yarısı silinmiş yaldız çizgili beyaz porselenden bir içki takımı masayı süslerdi. Döşeme tahtaları enikonu berbat olan bu salonun duvarları, boy hizasında lambriliydi. Geri kalan kısmı ise *Télémaque*'ın* başlıca sahnelerini ve klasik şahsiyetlerini temsil eden, renkli, cilalı duvar kâğıdıyla kaplıydı. Demir parmaklıklı pencereler arasındaki duvar, müşterilere Calypso'nun Ulisse'nin oğluna verdiği ziyafetin resmini sunuyordu. Kırk yıldan beri bu resim genç müşterilerin şakalarına konu olagelmişti. Yoksulluğun kendilerini yemeye mahkûm ettiği yemeklerle alay ederek, halen bulundukları durumdan daha üstün bir durumda olduklarını sanırdı onlar. Taştan yapılmış şöminenin içi, her zaman tertemiz olup ancak önemli günlerde ateş yakılırdı; üzerinde ise eski püskü yapma çiçeklerle dolu iki vazoyla, mavimtrak mermerden pek zevksiz bir sarkaçlı saat vardı. Bu salondan *pansiyon kokusu* diye nitelenebilecek, adı konmamış bir koku yayılırdı. Havasızlık,

* Télémaque: Fransız yazar, piskopos François Fénelon'un, 1699'da yayınlanan, Yunan mitolojisinden alınan bir hikâyeye dayanarak ideal devletin ve devlet adamının nasıl olacağını anlatan eseri. XIV.Louis'nin yönetimiyle ilgili sert bir eleştiri kabul edildiğinden yasaklandı. Türkçeye Yusuf Kâmil Paşa tarafından çevrilen bu eser 1862'de yayınlanmış olup Batı edebiyatından Türkçeye tercüme edilen ilk romandır. ç.n.

küf, ekşimiş yemek kokardı burası; insanı ürpertir, burnunu akıtır, üstünüze başınıza sinerdi; yemek yenilen yer kokusu vardı burada. Beklemiş yemek, kiler, yoksulluk kokardı. Kim bilir belki de, yaşlı ya da genç her pansiyonerin *sui generis** havaya yaydığı nezleli soluğunun iç bulandırıcı ve iğrenç niteliklerini değerlendirecek bir yöntem icat edilebilseydi, bu kokuyu anlatabilmek mümkün olurdu. Evet ama bütün bu iğrençliklere rağmen, eğer bitişikteki yemek odasıyla mukayese edecek olsanız, bu salonu bir kadının yatak odası kadar şık ve hoş kokulu bulurdunuz. Baştanbaşa lambrili olan bu oda bir zamanlar, bugün artık belirsiz olan, üzerine kirin pasın acayip şekiller çizdiği bir zemin oluşturduğu bir renge boyanmıştı. Duvara dayalı yapış yapış büfelerin üzerinde, donuk, rengi ruhsarı kaçmış ağızları açık sürahiler, madeni nihaleler, Tournai'de imal edilmiş, mavi kenarlı kalın porselen tabak yığınları vardı. Bir köşeye her pansiyonerin kirli ya da şarap lekeli peçetelerinin konduğu, numaralı gözleri olan bir kutu yerleştirilmişti. Burada, her yerden atılmış uygarlık döküntülerinin düşkünler evine bırakılmaları misali, oraya konuvermiş eskimek bilmeyen mobilyalara rastlanırdı. Yağmur yağdığında dışarı çıkan, Françesko'nun dilenci tarikatından bir papazın olduğu bir barometre, hepsi cilalı siyah tahtadan yapılmış altın zırhlı çerçeveleri içinde iştah kapayan berbat gravürler, bakır kakmalı, bağa çerçeveli bir duvar saati; yeşil bir soba, tozun gazyağıyla karıştığı Argand lambaları, şakacı bir konuğun parmağını kalem gibi kullanarak üzerine adını yazabileceği enikonu yağlı muşamba örtülü uzun bir masa, kırık dökük iskemleler, her zaman serili olan içler acısı küçük hasır paspasları ile ızgaraları kırık, menteşeleri bozuk, tahtaları yanmış sofra ocaklarını burada görebilirdiniz. Bu mobilyaların ne kadar eski püskü, kırık dökük, çürük çarık, sarsak, delik deşik, eksik gedik, kör topal, sakat, can çekişir durumda olduğunu öylesine uzun uzun anlatmak gerekir ki bu, esas hikâyeye olan ilgiyi geciktirecek ve de aceleci okurlar bunu asla bağışlamayacaktır. Kırmızı döşeme taşları ovulmaktan ya da boyanmaktan yol yol oyuklarla doluydu. Uzun sözün kısası, hasis, yoğun, yıpratıcı, şiirsiz bir sefalet hüküm sürüyordu burada. Henüz çamura bulanmamışsa da lekelenmişti; henüz delikleri, yırtıkları yoksa da çürüyüp dökülmek üzereydi.

* sui generis: kendine özgü

Bu salon sabahları yediye doğru ışıl ışıldı; Madam Vauquer'nin kedisi, önü sıra içeri girer, büfelerin üzerine sıçrar, üzerlerine tabak örtülmüş süt dolu kâseleri koklar ve sabah *mırmırı*'nı mırıldanırdı. Hemen ardından ev sahibesi dul hanım görünürdü. Başında, altından, doğru düzgün yerleştirilmemiş bir tutam takma saçın göründüğü tülden bir gecelik başlığı olur, çarpık çurpuk terliklerini sürüyerek yürürdü. Yaşlı, tombul, yağlı yüzünün ortasından çıkan papağan gagası bir burnu; küçük tombul elleri, kilise faresi gibi semiz vücudu, pek dolgun ve gevşek göğsü; duvarlarından kötülüğün sızdığı, dalaverenin kol gezdiği ve Madam Vauquer'nin midesi bulanmadan iştahla havasını içine çektiği salonla uyum içindeydi. Sonbaharın ilk ayazı gibi soğuk yüzü, dansözlerin ısmarlama gülümseyişlerinden tefecinin asık suratlılığına kadar ifade değiştiren kısık gözleriyle Madam Vauquer, pansiyonun ifadesiydi, tıpkı pansiyonun Madam Vauquer'nin ta kendisi olması gibi. Zindan gardiyansız olmaz, birini diğeri olmadan düşünemezsiniz. Tifüs nasıl bir hastanenin yayıntılarının sonucuysa, bu ufak tefek kadının soluk benizli tıknazlığı da bu hayatın ürünüydü. Yün örgüsü iç etekliği, eski bir entariden bozularak yapılmış ilk etekliğin altından çıkar, bunun da eprimiş kumaşının aralıklarından vatka pamukları sarkardı ve bu, salonu, yemek salonunu, küçük bahçeyi özetler, mutfağı haber verir ve pansiyonerler hakkında da bir fikir verirdi. Madam oradaysa, tablo tamam demekti. Elli yaşlarında olan Madam Vauquer, *bütün bedbaht kadınlara* benzerdi. Daha çok para koparabilmek için kızıp parlamaya, yazgısını iyileştirmek için her şeyi yapmaya, eğer hayatta olsalardı Georges ya da Pichegru'yü* ele vermeye hazır bir muhabbet tellalının donuk gözleri, masum havası vardı bu kadında. Bununla beraber, tıpkı kendileri gibi sızlandığını, öksürüp tıksırdığını işiten pansiyonerleri onu, parası pulu olmayan, *aslında iyi yürekli bir kadın* sanırlardı. Kocası Mösyö Vauquer kimdi? Müteveffadan hiç söz etmezdi kadın. Kocası servetini nasıl yitirmişti acaba? "Felaketler içinde" diye cevaplardı kadın. Kendisine karşı çok kötü davranmış, ona bıraka bıraka, ağlamak için gözlerini, hayatını idame ettirebilmek için bu evi ve dediğine göre, çekilebilecek bütün acıları çektiği için, hiçbir acıya merhamet etmeme hakkı-

* Bonapart'a karşı komplo kurmuş olan General Pichegru ve Georges Caddoual sonunda yakalandılar. Pichegru hapishanede kendini astı. ç.n.